

Джу́жа А. О. - доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВІКТИМОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА ЗЛОЧИННІСТЬ

Поглиблене вивчення предмета науки кримінології дає змогу констатувати вплив віктимологічної практично на всі його елементи, зокрема на злочинність, причини й умови її вчинення, особу злочинця, особливо заходи запобігання злочинам та правопорушенням.

Перенесення кримінологічних акцентів на потерпілих зумовлює потребу в наукових пошуках нових підходів до визначення напрямів, змісту профілактичної роботи загалом, а також організації запобігання конкретним видам злочинів. Водночас чимало заходів профілактики набувають якісно нового контексту, якщо сприймати їх із позиції не злочинця, а потерпілого.

Віктимологічний підхід дасть змогу розробити додаткові заходи позитивного впливу на осіб, які з найбільшою ймовірністю можуть виявитися потерпілими від злочинів. Тому віктимологічні аспекти посідають чільне місце як у кримінології, так і в усіх напрямках профілактики злочинів [1, с. 134].

У межах загальної профілактики злочинів потреба в урахуванні віктимологічного компонента пов'язана здебільшого з тактичним контекстом. Адже виявлення причин та умов, що сприяють їх учиненню, завжди передбачало те, що пов'язано з особистістю і поведінкою потерпілих. Проте цілісне уявлення про значущість цієї обставини, на жаль, відсутнє. У загальній профілактичній тактиці на такий негативний кримінологічний компонент зважають формально. Віднайти резерви загальної профілактики за рахунок включення до неї віктимологічної складової є запорукою розв'язання основних проблем, наявних у цій сфері [2, с. 49].

Спеціальна віктимологічна профілактика, як і профілактика традиційного напрямку, є її доповненням і складається з низки компонентів:

1) віктимологічної профілактики, яка передбачає виявлення причин та умов, що сприяють учиненню злочинів, якщо ці детермінанти пов'язані з особистістю і поведінкою потерпілих, усунення цих причин і умов, особливо останніх;

2) невідкладної віктимологічної профілактики, зокрема запобігання конкретним злочинам, що готуються, з використанням захисних ресурсів потенційної жертви, а також тактичних можливостей, що виникають під час організації профілактичної роботи «від потерпілого»;

3) індивідуальної віктимологічної профілактики, яка передбачає: виявлення осіб, які, з огляду на їх поведінку або особистісні характеристики, найбільш імовірно за певних умов можуть стати жертвами злочинів;

організацію щодо цих осіб заходів виховання, навчання, забезпечення особистісної безпеки;

віктимологічний вплив під час розслідування та судового розгляду кримінальних справ.

Вивчення віктимологічного аспекту профілактичної роботи [3] (спеціальної віктимологічної профілактики) пов'язане з необхідністю розв'язання організаційних, інформаційних і тактико-методичних проблем.

Заходи віктимологічного характеру спрямовані на усунення, нейтралізацію або мінімізацію факторів, що сприяють віктимності. Вони включають вплив як на чинники, що детермінують неправомірну або аморальну поведінку жертв від злочину, так і чинники, що підвищують ризик стати потерпілим за умов правомірної, особливо активної (ініціативної) поведінки.

Отже, віктимологічну профілактику можна визначити як спеціалізований, цілеспрямований вплив на фактори, які зумовлюють віктимність і пов'язані з неправомірною або аморальною поведінкою громадян, окремих осіб із подібною поведінкою з метою мінімізації віктимізаційних ризиків, а також активізації механізму відшкодування шкоди від злочинів і правопорушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Джужа О. Віктимологія на захисті прав і законних інтересів жертви злочину / О. Джужа // Право України. - 2002. - № 2. - С. 134-135.

2. Косенко С. Віктимологічна профілактика в системі запобігання злочинів / С. Косенко // Підприємництво, господарство і право. - 2006. - № 12. - С. 48-52.

3. Шаповалов О. В. Криміногенні ризики сьогодення і шляхи профілактики віктимності населення / О. В. Шаповалов // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. - К., 2006. - № 5. - С. 119-120.